

El Cercle d'Economia, juntament amb CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs), us ofereix cada mes una breu anàlisi de la situació geopolítica global

Les claus geopolítiques del mes Juny 2023

Arrenca la contraofensiva ucraïnesa

Pol Morillas, Director, CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs)

Contraofensiva a Ucraïna i esfondrament de la presa de Nova Kajovka.

Mancant una confirmació oficial, tot indica que l'esperada contraofensiva ucraïnesa ha començat. L'arribada del bon temps, de les dotacions militars occidentals, especialment carros de combat, de la conclusió dels exercicis de formació, i els escassos avenços de les tropes russes han facilitat la intensificació dels atacs ucraïnesos contra enclavaments russos. De nou, l'ofensiva ucraïnesa té lloc als territoris ocupats per Moscou més estratègics, en particular la regió sud de Zaporiyia on, a més de trobar-se la principal central nuclear del país, és un punt estratègic des d'on trencar la continuïtat territorial de les forces russes fins a Crimea, principal punt d'abastament de l'exèrcit rus, i la seva connexió amb el Donbàs, un altre dels epicentres de la guerra. A la regió de Donetsk, i a Bajmut en particular, localitat devastada però que manté un alt grau de simbolisme per a la resistència ucraïnesa, també s'intensifiquen els combats.

La contraofensiva pren forma després que el 6 de juny saltés pels aires la presa de Nova Kajovka al riu Dnièper. Les conseqüències humanes (desplaçament de desenes de milers de persones i talls de subministraments bàsics), ecològiques (devastació de terres i recursos naturals), de salut (contaminació de les aigües), alimentàries (abnegació de terres agrícoles) i militars (dificultats per llançar la contraofensiva) han estat molt severes. Kíev afirma que s'ha produït una detonació intencionada a l'interior de la infraestructura, que es troba a territori controlat per Rússia. No seria la primera vegada que Moscou té com a objectiu de guerra les infraestructures civils a Ucraïna, i ja ha difós una nova campanya de desinformació acusant l'exèrcit d'Ucraïna d'estar darrere la voladura de la presa. Nova Kajovka té una gran importància geoestratègica. Connecta el riu Dnièper amb Crimea a través del canal de Crimea, del qual s'obté el 85% de l'aigua que es consumeix a la península, annexionada per Rússia el 2014. A més, és clau en el subministrament

d'aigua per refrigerar la central nuclear de Zaporíyia, també controlada per Moscou. Des de la perspectiva russa, les inundacions tallaran el subministrament d'aigua a Crimea i provocaran una catàstrofe natural als territoris que controlen a la riba oriental del Dnièper, motius pels quals acusa Ucraïna de l'accident.

Comunitat política europea. L'1 de juny va tenir lloc la segona reunió de caps d'estat i de govern de la recent nascuda Comunitat Política Europea. Des que Macron llancés la proposta el 2022, aquest òrgan informal de 44 membres s'ha anat convertint en el fòrum natural de discussió sobre geopolítica europea després de la guerra d'Ucraïna. El primer fòrum a Praga i aquest segon a Moldàvia han contribuït a donar forma a una comunitat que acull els estats membres de la UE, països candidats (Balcans o Turquia), antics membres de la UE (Regne Unit) i països a l'horitzó del qual no hi ha la perspectiva d'adhesió (Noruega o Andorra). És per tant un fòrum més ampli que la UE, que no inclou socis transatlàntics (com el Canadà o els Estats Units, a l'OTAN) i que deixa fora Rússia (a diferència de l'OSCE). La propera reunió tindrà lloc a l'octubre a Granada, aprofitant la cimera de caps d'estat i de govern durant la presidència espanyola del Consell de la UE i la següent, al Regne Unit, durant el primer semestre del 2024.

Són molts els dubtes que encara genera la iniciativa de la CPE. Els socis reconeixen l'oportunitat de trobar un fòrum de discussió regular sobre la situació geopolítica a Europa i la nova arquitectura de seguretat després de la guerra d'Ucraïna. També es valora la celeritat amb què els països han respost a la crida inicial i que, en molt poc temps, el fòrum s'hagi convertit en un espai natural de discussió al nivell polític més alt. Tot i això, encara es desconeix si la CPE es dotarà d'una estructura, secretariat i finançament permanent; si es promouran àrees de cooperació específiques (migracions, ciberseguretat o energia són alguns dels àmbits preferits); si hi haurà una vinculació amb la Unió Europea a efectes pressupostaris (cosa que volgués evitar el Regne Unit, per motius polítics, i Alemanya, per motius financers); o si alguns països candidats a l'ingrés a la UE, entre els quals Ucraïna, es conformarien amb la membresia en una CPE com a manera d'avançar gradualment, però no completament, en la seva integració a la UE.

Trump imputat (una altra vegada) i la candidatura de Pence. Després de la que va ser la primera imputació amb càrrecs penals d'un expresident dels Estats Units, arran del pagament en diner negre a l'actriu porno Stormy Daniels, Trump està ara citat a declarar per la custòdia de documents classificats a la seva mansió de Mar-a-Llac. Aquest cas és més greu que l'anterior, i suposa, per primer cop, que un jutge presenti càrrecs federals contra un expresident. S'acusa Trump de conspiració, obstrucció a la justícia, retenció dolosa de documents de seguretat nacional, falsedats i violacions de la llei d'espionatge. L'acusació, a diferència de l'anterior, es refereix a fets ocorreguts durant l'exercici del càrrec de president, fet que hauria

d'entelar les seves credencials per tornar a presentar-se a les eleccions. Tot i això, la maquinària de Trump s'ha tornat a engegar: acusa l'administració "corrupta" de Biden d'estar darrere d'una persecució política i redobla els seus esforços per presentar-se com l'únic candidat disposat a lluitar contra el "sistema" de Washington.

Mentrestant, al partit republicà, Mike Pence, el que va ser vicepresident de Trump, ha llançat la seva candidatura per a les primàries al partit. Pence se situa als sondejos en tercera posició darrere de Trump (amb aproximadament un 50% de popularitat) i De Santis (una mica més del 20%). Pence amb dificultats arriba al 5%. En una possible contesa entre Trump i De Santis o Trump i Pence, l'expresident continua sent clarament el favorit per part dels membres i els simpatitzants del partit republicà. Amb la candidatura de Pence, queda clara la línia de fractura entre els diferents candidats. Mentre que tots tres (Trump, De Santis i Pence) coincideixen en una agenda de caire identitària, religiosa, favorable a la tinença d'armes i dura contra la immigració, els distancia la seva posició respecte a les institucions i la Constitució dels Estats Units. Trump abandera sentir més "anti-establishment" del moviment MAGA, mentre que De Santis i Pence es distancien de l'assalt a les institucions que els seguidors de Trump van consumir el 6 de gener de 2021.

Erdogan guanya a Turquia. Un altre home fort consolida el seu poder en un país on minven les credencials democràtiques. Després de 20 anys al poder, Erdogan es va imposar en segona volta al candidat opositor Kilicdaroglu. Les eleccions no van patir irregularitats més grans, però sí que es van veure condicionades per la incessant propaganda estatal i les provocacions sectàries durant la campanya. El debat sobre la identitat nacional, l'orgull d'una Turquia que reemergeix com a potència regional, o el projecte neo-otomà d'Erdogan van ser elements decisius d'una elecció on les qüestions econòmiques i de lluita contra la corrupció van passar a un segon pla. Fins i tot la gestió deficient del recent terratrèmol, la reconstrucció de les zones afectades, i les acusacions de corrupció contra líders regionals i locals de l'AKP, el partit d'Erdogan, no van ser suficients per al suport a l'oposició. Tampoc no ho van ser les seves promeses de reforçar els vincles de Turquia amb la UE i l'OTAN, després de les relacions properes d'Erdogan amb Rússia i que han incomodat els aliats de l'Aliança Atlàntica. També cau en sac trencat la voluntat de l'oposició de revertir la reculada democràtica del país, la introducció de reformes liberalitzadores en termes de l'estat de dret, la llibertat de premsa i la despolitització del poder judicial. Els economistes estan preocupats per la sostenibilitat del deute de Turquia, després de molts mesos d'hiperinflació i amb les reserves del banc central sota mínims.

S'intensifica la violència al Sudan. Després de l'alto el foc entre l'exèrcit i les RSF, s'han agreujat els enfrontaments violents al Sudan, que ja duren 8 setmanes i han causat 1800 morts.

West Darfur concentra el nombre més gran de víctimes, amb almenys 720 registrades recentment, seguida de la capital Khartum i els seus voltants, amb més de 630 morts. Més del 60% de tots els incidents de violència política registrats des del començament del conflicte es concentren en aquesta ciutat. Uns 1,5 milions de persones han estat desplaçades, i la inestabilitat al país ens recorda que, malgrat que l'atenció de la seguretat europea segueix ancorada al flanc est des d'Ucraïna, la conflictivitat a l'Àfrica i al veïnat sud de la Mediterrània continuaran sent espais de desestabilització per a Europa, ja sigui per l'augment de persones refugiades o per la proliferació de trànsits il·legals amb origen als països del Sahel i de l'Àfrica subsahariana.

Pol Morillas

10 de juny de 2023

Amb la col·laboració de:

CIDOB 50
years